

STORTINGET

Innst. 262 S

(2019–2020)

Innstilling til Stortinget
fra familie- og kulturkomiteen

Dokument 8:8 S (2019–2020)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Åslaug Sem-Jacobsen, Kjersti Toppe, Marit Knutsdatter Strand, Heidi Greni og Per Olaf Lundteigen om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kari Henriksen, Kristian Torve og Anette Trettebergstuen, fra Høyre, lederen Kristin Ørmen Johnsen, Anne Karin Olli og Tage Pettersen, fra Fremskrittspartiet, Himanshu Gulati og Silje Hjemdal, fra Senterpartiet, Åslaug Sem-Jacobsen, fra Sosialistisk Venstreparti, Freddy André Øvstegård, fra Venstre, Carl-Erik Grimstad, og fra Kristelig Folkeparti, Jorunn

Gleditsch Lossius, ser med bekymring på at det i flere undersøkelser er dokumentert høy forekomst av psykiske lidelser blant barn i barnevernet. Komiteen er opptatt av at barn som trenger hjelp fra barnevernet i en kortere eller lengre periode, er sårbare og skal derfor ha nødvendig og riktig helsehjelp. Barn i barnevernet har, som andre barn, rett til nødvendig og forsvarlig helsehjelp fra kommune- og spesialisthelsetjenesten.

Komiteen viser til at Barneombudet ved flere anledninger har tatt opp at det må hjemles i ny barnevernlov at barnets behov og psykiske helse kartlegges grundig før plassering i fosterhjem eller på barnevernsinstitusjon.

Komiteen merker seg også at Norsk Fosterhjemsforening mener manglende kjennskap til barnets behov kan medføre risiko for brudd og ikke planlagte flyttinger fra fosterhjem til institusjon. De mener videre at barnets helsetilstand og behov i en rekke tilfeller ikke er utredet og kartlagt før plassering. Det øker risikoen for at uriktige tiltak velges, og at barnet får nedsatt funksjonsevne og opplever dårlig livsmestring.

Komiteen viser også til at Rådet for psykisk helse påpeker at det er et faktum at barn som mottar hjelp fra barnevernet, har langt høyere forekomst av psykiske vansker sammenliknet med resten av barnepopulasjonen. En av hovedårsakene er den svikten mange opplevde i sine nære relasjoner før barnevernet kom på banen.

Komiteen er opptatt av at man trenger et helhetlig og tilgjengelig helsetilbud som kombinerer omsorg og behandling i samarbeid med barnevern og helse.

Komiteen er opptatt av at det må sikres rutiner slik at både psykisk og somatisk sykdom, og barnets behov for spesiell oppfølging og behandling, kan bli avdekket allerede ved omsorgsovertakelse. Komiteen mener at en helseundersøkelse med kartlegging av både

somatisk og psykisk helse bør skje i forkant av en begjæring om tvangsvedtak, og senest etter at omsorgssituasjonen er avklart.

Komiteen er informert i brev av 6. januar 2020 fra barne- og familieministeren om at Barne- og familiedepartementet (BFD) og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har iverksatt en rekke tiltak for at barnevern og psykisk helsevern skal gi bedre og helhetlige tjenester. Komiteen er tilfreds med at statsråden i brevet gir informasjon om at han har gitt i oppdrag til Bufdir, i samarbeid med Helsedirektoratet, å utrede et forslag om å lovfeste plikt for barnevernstjenesten til å be om kartlegging av barnets psykiske og somatiske helse, samt en korresponderende plikt for helse- og omsorgstjenesten til å tilby slik kartlegging.

Komiteen merker seg at Landsforeningen for barnevernsbarn på høringen i komiteen 6. februar 2020 blant annet kommenterte at fysiske og psykiske helseundersøkelser kunne virke stigmatiserende. De påpekte at barn og unge blir «hengende ved» en diagnose eller diagnoser som blir en del av deres identitet. De var videre opptatt av at det må være et godt tilbud for å behandle de symptomene som barn har, enten det gjelder lese- og skrivevansker, angst eller depresjon.

Komiteen viser til at diagnoser ofte kan bli merkelapper, noe som er uheldig for dem som blir berørt. Det viktigste er at disse barna og ungdommene blir sett tidlig, og at symptomer og årsaker blir avdekket, slik at de kan få riktig behandling. Dette er sårbare barn og unge som må få god hjelp og omsorg.

Komiteen viser til at det i mange sammenhenger har vært pekt på at mange familier i barnevernet har omfattende levekårsutfordringer med større sykkelighet, høy selvmordsrate, dårlig økonomi, kort utdanning og mindre tilknytning til arbeidslivet, og at dette er en gruppe der sosiale ulikheter i helse er tydelige. Det er derfor avgjørende at når staten skal overta omsorgen for barna, må deres helsemessige situasjon være en ordinær del av kartleggingsarbeidet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at for å lykkes med dette er det aller viktigste å starte med forebygging. Disse medlemmer viser til Innst. 324 S (2018–2019) om en kvalitetsreform for det kommunale barnevernet, der det ble foreslått en styrking av lavterskeltiltak og det tverrfaglige arbeidet der helse- og barnevernsfaglig kompetanse i større grad arbeider i fellesskap opp mot familiene. I tillegg ble det pekt på å innføre andrehåndsvurdering av alle akuttvedtak, noe som kunne avdekket hvorvidt helsekartleggingen i den enkelte sak er grundig nok.

Det er beklagelig at ikke regjeringen tar på alvor de gode eksemplene fra blant annet Færder, Kongsvinger og Stange kommuner, der det arbeides systematisk med lavterskeltiltak og tverrfaglighet.

Disse medlemmer viser også til erfaringene fra CARE-studien (Children At Risk Evaluation), som har en tverrfaglig metodikk med gode resultater.

I stedet for å opprette flere såkalte pilotprosjekter bør regjeringen sørge for at den grunnleggende strukturen i det kommunale barnevernet ivaretar tverrfaglighet og samarbeid mellom fagetatene på en bedre måte, slik at alle barn får en grundig helsekartlegging og en behandling i tråd med de helsemessige utfordringene de har. Det er urimelig å stille kommunene til ansvar for en strukturmangel som regjeringen er ansvarlig for.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti registrerer at regjeringen har opprettet to kombinerte helse- og barnevernsinstitusjoner for å gi barn bedre helsehjelp og riktig barnevernsfaglig oppfølging og omsorg. Disse medlemmer mener det er avgjørende at det kommunale barnevern ikke blir sittende med finansieringsansvaret for at disse barna får sin rettmessige helsekartlegging og -oppfølging.

Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at helsetjenesten følger opp barn på ordinær måte, slik at alle sikres den helsehjelp, behandling og avklaring det enkelte barn har behov for når barnevernet oppretter en sak.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at representanter fra Senterpartiet i 2017 fremmet flere forslag om bedre helsetilbud til barn i barnevernet (Dokument 8:39 (2016–2017), jf. Innst. 256 S (2016–2017)). Deriblant ble følgende forslag fremmet:

«Stortinget ber regjeringen fremme sak om å lovfeste at barnets behov og psykiske helse alltid skal kartlegges grundig ved plassering i fosterhjem eller på barnevernsinstitusjon.»

Dette medlem registrerer at dette forslaget kun fikk støtte av Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne.

Dette medlem viser til forskningsresultater fra Regionalt kunnskapssenter for barn og unge Vest, hvor man fant at 51 pst. av barn i fosterhjem hadde én eller flere psykiske lidelser. Dette medlem viser også til resultater fra forskningsprosjektet «Psykisk helse hos barn og unge i barnevernsinstitusjoner» utført av Regionalt kunnskapssenter for barn og unge Midt-Norge. Disse resultatene tyder på at 76 pst. av barn i barnevernsinstitusjon hadde hatt én eller flere psykiske lidelser de siste tre månedene da studien ble gjennomført. I den samme perioden hadde bare 38 pst. fått helsehjelp fra spesialhelsetjenesten for disse psykiske lidelsene. Dette medlem konstaterer at resultatene tyder på et betydelig underforbruk av psykiske helsetjenester, og at mange

barn i barnevernsinstitusjon ikke får den hjelpen de trenger og har krav på.

Dette medlem viser til studien Children At Risk Evaluation (CARE) ved Universitetet i Oslo, hvor man har prøvd ut en modell for kartlegging av barns helse- og omsorgsbehov ved omsorgsovertakelse. I studien har 200 barn blitt kartlagt i løpet av én enkelt dag, ved henholdsvis en barnevernsinstitusjon når det gjelder barn i alderen 0–6 år, og en barne- og ungdomspsykiatrisk klinikk (BUP-klinikk) når det gjelder barn i alderen 7–17 år. Her har man kartlagt psykisk helse, somatisk helse og tannhelse, og oppsummert resultatene og anbefalinger om videre oppfølging i en rapport som oversendes barnevernstjenesten. Dette medlem viser til foreløpige resultater fra studien, som viser at samtlige av barnevernstjenestene opplever rapportene fra helsekartleggingen som nyttige, og at 70 pst. oppgir at kartleggingen har gitt barnevernstjenesten viktig informasjon som tjenesten ikke hadde fra før. Ifølge dette medlem tyder resultatene på at helsekartlegging etter modellen som er utprøvd i CARE-studien, er egnet til å avdekke ukjente helseplager hos barn i barnevernet.

Dette medlem viser til at det fra flere faglige hold er påpekt dårlig samhandling mellom barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien og at dette er en viktig årsak til at barn i barnevernet ikke får den helsehjelpen de trenger. Dette medlem viser til NOU 2016:16 «Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse», som trekker frem ulik vurdering av henvisninger til BUP som et problem ved tilgangen til helsehjelp for barn i barnevernet. Dette medlem mener at helsekartlegging kan være et middel for å bedre samarbeidet mellom de to tjenestene. Dette medlem viser i den anledning til at BUP-klinikken som deltok i CARE-studien, forteller at helsekartleggingen har hatt en god effekt for dette samarbeidet og blant annet skapt en bedre felles forståelse av hvilken informasjon henvisninger bør inneholde, og hvordan de vurderes.

Dette medlem viser til at psykisk helsevern i spesialisthelsetjenesten har hatt en mindre ressursvekst enn somatikken, på tross av at «den gylne regel» setter mål om det motsatte. Dette medlem viser til at manglende døgnkapasitet ved BUP fremheves i NOU 2016:16 som en av årsakene til at barn i barnevernet ikke får den helsehjelpen de har behov for. Dette medlem viser dessuten til at barne- og ungdomspsykiatrien har en betydelig utfordring med underbemanning av leger. Dette medlem understreker at det også er nødvendig å styrke barne- og ungdomspsykiatrien dersom man skal sikre at barn i barnevernet får den helsehjelpen de har behov for.

Dette medlem konstaterer at det i årevis har vært veldokumentert at barn i barnevernet har et betydelig større behov for helsehjelp enn den generelle barnebefolkningen. Dette medlem konstaterer videre

at barn i barnevernet ikke får helsehjelp som svarer til det dokumenterte behovet. Dette medlem mener de foreløpige resultatene fra CARE-studien tyder på at en helsekartlegging i forbindelse med omsorgsovertagelse avdekker helseproblemer som ellers ikke ville blitt oppdaget. Dette medlem understreker samtidig at det er nødvendig å øke ressursene til barne- og ungdomspsykiatrien for at det skal være mulig å følge opp og behandle de helseutfordringene som avdekkes under kartleggingen. Dette medlem registrerer at statsråden i sitt svarbrev til komiteen viser til at det er gitt oppdrag om å utrede en lovfestet plikt til å gjennomføre helsekartlegging i forbindelse med omsorgsovertagelse. Dette medlem registrerer imidlertid at statsråden ikke vil konkludere om det er behov for en slik helsekartlegging, men at dette avhenger av utredningen. Dette medlem mener behovet for tidlig avdekking og oppfølging av helseproblemer hos barn i barnevernet er såpass stort og godt dokumentert at det ikke skulle være nødvendig å vente på en ny utredning.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener at utformingen og innretningen av en slik ordning må bygge på erfaringene fra CARE-studien.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det her tas opp en svært viktig sak. Disse medlemmer viser til at Barneombudet mener at det allerede i dag foreligger forpliktelser til å gjennomføre en helseundersøkelse ved omsorgsovertakelse. Barneombudet peker imidlertid også på at det trengs presiseringer både av barnevernets og helsetjenestenes plikter. Derfor disse medlemmer positive til å be regjeringen komme med forslag om lovfesting av psykiske og somatiske helseundersøkelser ved omsorgsovertakelse. Disse medlemmer mener det er særlig viktig i et slikt arbeid at regjeringen klargjør hvilke plikter som påhviler barnevernet og helsetjenesten. Det aller viktigste er imidlertid at hensynet til barnets beste og barns rettigheter for øvrig gjennomsyrrer en eventuell lovfesting av helseundersøkelse ved omsorgsovertakelse.

Uttalelse fra helse- og omsorgskomiteen

Familie- og kulturkomiteens utkast til innstilling ble 23. april 2020 oversendt helse- og omsorgskomiteen til

uttalelse, i samsvar med Stortingets vedtak 5. november 2019. Helse- og omsorgskomiteen uttaler følgende i brev av 5. mai 2020:

«Helse- og omsorgskomiteen viser til brev av 23. april 2020 med utkast til innstilling til representantforslag om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser - Dokument 8:8 S (2019-2020).

Helse- og omsorgskomiteen har følgende uttalelse til innstillingen:

Komiteen viser til utkast til innstilling, og til merknadene fra de respektive partiene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ber regjeringen utrede hvordan lovverket for omskjæring av barn, der ansvar og den daglige omsorg er fratatt de biologisk foreldrene, kan tydeliggjøres, og eventuelt komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser.

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen sørge for at helse-tjenesten følger opp barn på ordinær måte, slik at alle sikres den helsehjelp, behandling og avklaring det enkelte barn har behov for når barnevernet oppretter en sak.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:8 S (2019–2020) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Åslaug Sem-Jacobsen, Kjersti Toppe, Marit Knutsdatter Strand, Heidi Greni og Per Olaf Lundteigen om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser – vedtas ikke.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 12. mai 2020

Kristin Ørmen Johnsen

leder og ordfører

**DET KONGELIGE BARNE-
OG FAMILIEDEPARTEMENT***Statsråden*

Stortinget
Familie- og kulturkomiteen
0026 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

19/4621-

6. januar 2020

Dokument 8:8 S (2019-2020) – Vurdering av representantforslag

Jeg viser til brev fra Stortingets Familie- og kulturkomite 18. november 2019 med spørsmål om departementets vurdering av representantforslag fra stortingsrepresentantene Åslaug Sem-Jacobsen, Kjersti Toppe, Marit Knutsdatter Strand, Heidi Greni og Per Olaf Lundteigen. Representantene foreslår å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelser av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser.

Barn som trenger hjelp fra barnevernet i en kort eller lengre periode er i en sårbar situasjon, og de skal derfor få tilrettelagt og god hjelp. Barna i barnevernet har, som andre barn, rett til nødvendig og forsvarlig helsehjelp både fra kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten. Særlig barn og unge i barnevernsinstitusjoner kan ha sammensatte behov som krever samarbeid og koordinert innsats fra flere instanser.

Barnevernet alene har ikke kompetanse eller mandat til å gi barna den helsehjelpen de har behov for. Vi trenger derfor et tilgjengelig og helhetlig tilbud som kombinerer omsorg og behandling i samarbeid mellom barnevern og helse. BFD og HOD har iverksatt en rekke felles tiltak for at barnevernet og psykisk helsevern i samarbeid skal gi bedre og mer helhetlige tjenester til barn i barnevernet.

Samarbeidet vi i flere år har hatt med helsemyndighetene har gitt grobunn for å utvikle tilbudet til målgruppen, og har synliggjort behovet for fortsatt prioritert innsats for disse barna. I den forbindelse har jeg nylig gitt Bufdir, i samarbeid med Helsedirektoratet, i oppdrag å utrede forslag om å lovfeste plikt for barnevernstjenesten til å be om kartlegging av barnets psykiske og somatiske helse, samt en korresponderende plikt for helse- og omsorgstjenesten til å tilby slik kartlegging. Bakgrunnen for oppdraget er bl.a. høringsinnspill til forslag til ny barnevernslov. Utredningen skal ses i sammenheng med tidligere oppdrag om å utvikle modeller og systemer som sikrer at barn i barnevernet tidlig blir utredet for

psykiske helseplager slik at de får nødvendig helsehjelp i kombinasjon med tiltak fra barnevernet. En nærmere vurdering av forslag om å lovfeste at det skal gjennomføres helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i forbindelse med alle omsorgsovertakelser, inngår i dette oppdraget.

En slik utredning bør gjøres før det eventuelt fattes en beslutning om at det skal fremmes forslag om lovfesting, jf forslaget fra representantene.

Med hilsen

Kjell Ingolf Ropstad

